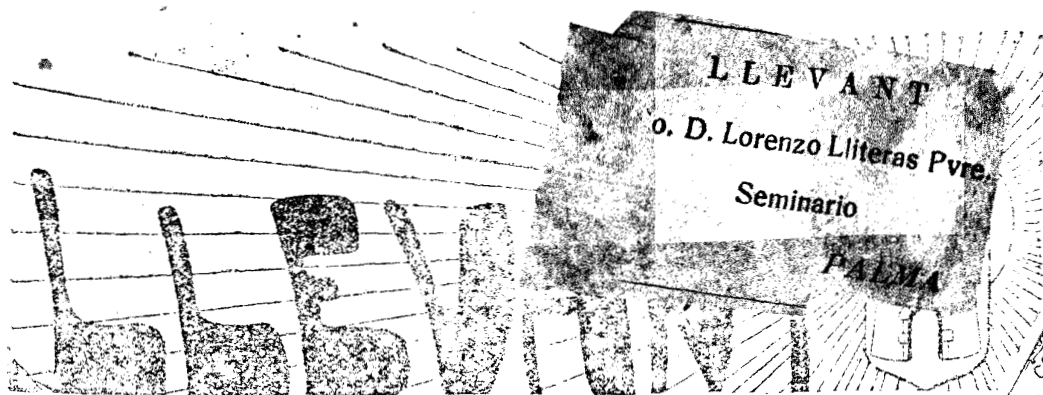

PREUS

Anyà Un trimestre 0'75
Anyà any 4'00
Al Estranger id. 6'00

Número solt
40 cts.

QUINZENARI CATÓLIC MALLORQUÍ

Artà 16 de Jany de 1921

PER DEU I PER MALLORCA

Redacció i Administració
Quatre Cantons, 3

EN L'INAUGURACIÓ OFICIAL DEL FERROCARRIL D'ARTA

Dedicatoria

Sia aquest n.º extraordinari de LLEVANT un record que l'intel·lectualitat llevantina dedica al fet més transcendent de la història de la nostra Comarca i al mateix temps sia una adhesió la més fervent al homenatge que la nostra vila tributa a son il·lustre fill D. Rafel Blanes Tolosa.

Tota la Comarca manifesta avui de la manera més càlida i més expressiva el sentiment de goig que la domina i l'agraïment més viu al qui es estat l'impulsor, l'ànima de la millora que tots disfrutarem.

La nostra modestíssima revista ajunta també sos càntics de glòria al esclat d'entusiasme qu'arreu se nota, al cor de veus qu'entonen himnes al ferrocarril i al qui no ha regatetjats sacrificis per dotar la nostra vila de tan gran benefici.

EL DIRECTOR
ANDREU FERRER

Mercés

Les vos donám amb tot el cor als qui heu respost galantment a la invitació que'l Director vos dirigí.

Aixó demostra primerament una fonda gaubansa per el fet de contar d'aquí en avant amb un ferrocarril que unesca la nostra Comarca Llevantina amb el restant del mon, i en segón lloc certa simpatia per la nostra humil revista que té per un gran honor veurer-se avui avolarada amb firmes tant prestigioses.

Llástima que no disposant de millor medi d'impressió que la nostra esquefida impremta no hagem pogut treure una edició digna de la distingida col·laboració que avui l'honra.

Amics: no poguent remerciar-vos degudament el vostre sacrifici, altre remei no mos queda que fer-ho amb la tant popular com cristiana expressió: *Dev vos ho pag.*

La Redacció

Envant, sempre envant.

Aquest es el crit que surt de dins el cor de tots els homes de tots els pobles de la terra.

Uns i altres naturalment cerquen augmentar el seu benestar i la seua perfecció i sols quant ho han conseguit d'alguna manera, es quant mereixen el nom de *civilisats*. La civilisació no consisteix amb altra cosa sino amb sa perfecció més o menys gran de s'homo, de sa familia, de sa societat i el camí que conduix a ella, no es altre sino el que conexem amb so nom de progrés.

Progrés! Aquesta paraula, casi mágica, que tantes vegades repetim tots els dies, no significa altra cosa més que una marxa *cap envant*, una ascensió de lo menos perfet a los més perfet, cercant perseguint sempre sa perfecció de s'homo. Però de tot s'homo, no solament del seu cos, sino sobre tot del seu esperit, la part més noble del seu ser i que mos enlaira tant i tant fins a acostarnos a n'el mateix Deu.

Per aixó no me extranya que l'Església que estima tant i tant a s'homo, haja estat en tot temps la gran promovedora de tota classe de progres, fins a n'el punt qu'un dels grans pensadors i escriptors del sigle passat se esclamen amb aquestes paraules: *Si Historia de sa Civilisació es s' Historia del Cristianisme i per escriure-ne una se fa precis escriure s'altre*.—Sí, l'Església ha cercat sempre el benestar raho-nable de s'homo, «el millorament de ses condicions de sa nostra vida.» Ella, més que ningú, ha treballat sempre per conseguir sa difusió de sa veritat, de ses ciencies i de ses arts i cap com ella ha perseguit els vicis i fomentat sa práctica de totes ses virtuts. Diguem, idò que l'Església es sa verdadera Mare del progrés material, espiritual i moral dels pobles de la terra.

Apenas apareix damunt el mon recorda a n'els homes aquelles paraules de Deu irritat contra el primer prevaricador: Menjarás el pa mesclat amb la suor del teu front, i aquelles altres de S. Pau: El qui no trabaja que no mengi, i condemnant ses sentencies dels filososfs pagans i sa conducta dels gregos i romans que negaven el títol de ciutadà a n'els obrers; i sobre tot presentam-mos a n'el N. D. Redentor, treballant dins sa pobre butiga de Nazaret, honra, dignifica i ennobleix al treball que es sa font de tota riquesa pública i privada; de ses transformacions ventatjoses de ses primeres materies, dels més admirables descobriments. Durant els primers sigles del Cristianisme els monjos del Orient saben unir s'oració amb so treball i después de conseguir sa seua santificació, conseguiren esser també els primers industrials i conradors del seus dies, convertint aquells deserts de la Tebaida ab centres de santedat i vertader progrés. Lo mateix els monjos del Orient, els fills de San Benet a na qui deuen la seva existencia més de tres cuartas parts dels pobles i ciutats de França i lo mateix la major part de poblacions d'Alemania.

En els sigles de l'edat Mitjana mos trobam amb que les corporacions obreres o gremis que surtíen de dins el si de la Església i creixíen baix la seua ombra benéfica son els qui empenyen i fan

anar més envant ses industries i ses arts de tota classe. Seguiu l'Historia i el curs dels sigles, i sempre veureu lo mateix fins que vos trobareu ab el Gran Lleó XIII, el Pape dels Obrers, qui ab la seva Encíclica «De la Condi-ció del Obrero» mos diu clarament fins aont arriben l'amor ardentíssim de la Església ab vers del treballador i el desitx no menos gran de proporcionar an els seus fiys tota la felicitat que porem tenir damunt la terra. La Església, idò, essa qui mes ha treballat per conseguir el be «material dels pobles»; molt mes que no ho han fet aqueixa partida de utopistes i somiadors, fiys de sa Revolució i s'anarquia.

Una cosa semblant tenim ab so «progrés intel·lectual»: Porem dir ab tota veritat que fins a n'el sigle XII, sols el clero se ocupa de l'ensenyansa i estudi de ses ciencies i desde el sigle XII fins a n'el XVII o XVIII, casi no hi ha altres escoltes més que ses parroquials i episcopals ni altres centres més que les grans Universitats fundades per la Església.

Qui, idò, com Ella ha contribuït a n'el progres intel·lectual. ¿Per ventura no son fiys seus els grans sabis de tots els sigles: Copernic, Galileu, Kepler, Descartes, Pascal, Leibnitz, Newton, Herchel, Linneo, Haüy, Dumas (J. B.), Cauchy, Anupar Faraday, Kesnel, Paster i cent altres que son sa gloria de les lletres, dels invents i de la Església?

No es de estranyá, idò que tots els cors ab qui batega l'amor intens a nel nostre poble de Artá i a la Església Santa, la nostra incomparable Mare i s'alegrin al sentir ciular sa Locomotora per dins els nostros valls, anunciant-mos que tenim ja el ferro-carril, per tant de temps sospirat gracies a n'els treballs de D. Juan Cerdó, distingit enginyer i bon cristià i nostros incomparable patrici i fervent fiy de la Església D. Rafel Blanes Tolosa, demostrant a la llum del día que se poren unir i anar ben abressades sa Ciencia i sa Relligió, sa activitat mes asombrosa i sa més ferventa piedad.

JUAN RUBÍ, PVRE.

HOMENATGE

El meu amic coral el Director de LLEVANT me demana que escrigui qualca cosa en nom del poble sobre el Ferrocarril. Solament puc dir que amb el Ferrocarril no he veig més qu'una obra, però lo que m'admira no es aquesta obra sino s'home qui la feta: D. Rafael Blanes Tolosa.

D'ell que he de dir? Com es molt amic meu, no me toca a mi ensalsar-lo. Per això tant sols vos diré que sempre es estat vessant entusiasme per conseguir es Ferrocarril d'Artà i tant gran era aquest i de tal manera el sentia que l'inculcà d'una manera molt fort an el seu poble. Prova d'això es sa magnitud d'aquestes festes que no son altre cosa més qu'un continuu homenatge a D. Rafael.

Ell fou pujat dins una família ben cristiana i bona, i d'això n'es bon mirall. Bons varen esser els seus oncles D. Antoni i D. Monserrat Blanes que ho demostraren amb les seues grans deixes an el nostre poble. Bo va esser son pare, model de senyors cristians e iniciador de l'obra qu'el fi y ha duita a cap. Bo es el també.

Enhorabona i gracies D. Rafael p'el seus treballs pel Ferrocarril.

El poble vos admira i aplaudeix de cor. Seguiu essent lo qu'heu estat fins ara i així tendreu la paga eterna que Deu reserva an els bons com Vos.

ANDREU FEMENIAS.

Excm. Sr. D. Rafael El. Blanes

La vila d'Artà, bresol d'homos ilustres, qui son sa corona, molt més excelsa que la de les muntanyes qui coronen la vall riallera on ella jau placidament, està en aquests dies d'enhorabona.

A les pedres radiants que duia ja engastades dels Blanquers, Llulís, Estelrichs, Llinás, Vives, Massanets, Esplugues, Suredes, etc. n'hi afegeixen avui una altre, qui brillarà per a sempre amb lluentors de modernitat i cultura: l'Excm. Sr. D. Rafael Ll. Blanes Massanet.

A ell li devia el poble d'Artà l'haver estat el primer qui pensà i

traballà per fer arribar fins allà una ramificació de les arteries per on corre la saba del progrés; però també li devia la glorificació perquè amb les seues virtuts individuals i cíviques glorificà el poble d'Artà.

Es la seua una vida ben aprofitada desde els seus principis. Com que la juventut perduda ja mai se rescabala la passà ell preparantse per les lluites de la vida i treballant a Mayagüez (Puerto-Rico) desde l'any 50 al 75, primer amb els seus oncles don Monserrat, fills ilustres, de la nostra vila. De lo molt i bé que sabé conrar quant era hora, n'es una mostra lo molt que va cullir: una fortuna considerable que havia replegada ja als trenta anys de la seua vida i la reputació distingida de que gosava dins lo població gracies a la energia de la seua volutat i a la força de la seua inteligencia, tot lo qual li proporcionà el matrimoni amb D.ª Josefa Tolosa de les famílies més riques i distingides de Mayagüez.

La penetració de la seua inteligencia i el bon tremp de la seua ànima adquirí mes relleu encare en les situacions en que se trobà quant tornà a Mallorca. Era de veure com treballava, cooperant quant no surtia d'ell l'iniciativa en empreses de suma transcendència per la vida i bona marxa de les dues entitats mes importants d'interesos mallorquins, el *Crédito Balear* y la *Compañía de los Ferrocarriles de Mallorca*. Aquestes dues entitats escullí desde tot duna amb clarividencia admirable del seu pervenir, per escolar-hi en elles l'activitat de tota aquella vida tan fecunda en obres d'un alt patriotisme, com és principalment, entre moltes, el dur a terme la xerxa de ferrocarrils qui recorren tot Mallorca, el pla de lo qual pareixia un sòmit i el sol propòsit prova de coratge.

La seua influencia dins aques-

tes grans empreses, la llum i claredat que brotava del seu enteniment per demunt tots els negocis que li consultaven, l'energia del seu esperit ben trempada amb l'equanimidad i domini de si mateix, una conciencia recte qui no deixà mai cap petjada d'injusticia, aquell tracto festiu i afable amb tots, l'aixecaren tan amunt que el seu nom i col·laboració anaven units a tot lo que representàs el progrés mallorquí.

Per això quant, l'any 1901, la mort traidora segà sobtadament aquella vida, als 64 anys, els periòdics portaveus de tota l'illa expressaren amb articles necrològics la consternació que havia causada la seua pèrdua; mentres tant el poble, qui axí com l'havia vist neixer el veia també morir, amb manifestacions grandioses de dol i simpatia corresponia a l'estimació que D. Rafael li havia tengut sempre, i... com que agrais ja llevores el llegat inestimable que li deixava i que al cap de vint anys havia de fer efectiu el seu fill i hercu D. Rafael Blanes Tolosa.

Honra, dones, i gloria en aquest dia, a fills tan benemerits, i enhorabona a la seua patria, la vila d'Artà.

LL. LLITERAS POBRE.

Palma, Juny 1921

CONTRATEMPS

FA UNA QUINZENA DE DIES QU'ENVIAREM A BARCELONA SIS CLIXÈS PER ALTRES TANTS DE FOTOGRAVATS QUE HAVIEN D'ILUSTRAR EL PRESENT N.^o MES, NO SABEM ANA A QUE'S DEGUT, PERÒ ES ESTADA HORA D'ACABAR LA TIRADA DE "LLEVANT" I ELS FOTOGRAVATS NO HAN ARRIBATS PER LO QUAL DEMANAM DISPENSA AN ELS NOSTROS LECTORS JA QUE NO S'HA PERDUT PER NOSTROS I SI DEU VOL, ANIRÁN AN EL PRÓXIM.

Ello me induce a regar el verge de m's mustías ilusiones; ello hace vibrar potente la fibra de mis entusiasmos; y aunque el nuevo camino abierto al progreso de los tiempos me está diciendo que ya no volveré por la pintoresca carretera donde se perdieron primero mis dientes de leche y luego mis muelas cariadas (que el recuerdo de los días felices nos impele al quimérico intento de querer desenterrar), y o me calzo mi tercera o cuarta dentición, procuro remozarme todo lo posible y corro a ver la villa de mis amores, engalanada de sus mejores joyas, en su eterna primavera, que constante

¡Cuán grande sería nuestra querida España si en cada pueblo, en cada pedazo de tierra, hubiera personas que, sacrificando comodidades y egoísmos, cuidaran asiduamente del desarrollo de sus intereses morales y materiales, que en vano los apetitos pretenden divorciar!.

██████████

¡Oh poble de Artá, jo te felicito!

En aquests festes, durant aquests dies de alegria, posaràs de manifest dues coses; per una part la satisfacció immensa que experimentaràs per la comoditat, que, desde aquest dia memorable, tindràs per posarté en relació amb el reste de l'illa; i en segon lloc celebraràs els beneficis materials que te suposa el poder exportar els teus productes agrícoles amb molta més facilitat i economia. Mes, per grossa que sigui aquesta aegria que tindràs, n'experimentaràs una altre més gran i més intensa, ja que serà més animica i mes espiritual, i serà el sentiment agradable que tindrà es teu jo, per haver complit amb el teu dever, rendint homenatge a n'aquí es l'ànima i la causa de tots aquests beneficis.

Quant sentiràs el siulet típic i el trepteix característic de la locomotora i veuràs les seves bocanadas de fum inconfundibles, pensaràs que aquesta haurà passada ufana i majestuosa per dins els teus camps i per dins els teus boscs, arrastrant llarc convoi, mostrant als passatjers les gales amb que la mare naturalesa va tenir a be donarnos, posant al descobert bel·leses immenses e ignorades pels estranys, fins avui en dia; el teu cor se aixecarà de damunt les passions mundanes, i la teva ànima plenament emocionada, tributarà un acte d'agraïment a ne qui tant de bé t'ha volgut; i essent l'agraïment propi d'ànimes nobles i virtuoses, demostraràs que'ts capassa de sentir i de dur a efecte altres profitoses innovacions.

Sé que vols perpetuar en certa manera aquesta ofrenda de simpatia i l'agraïment; les generacions futures podran veure i recordar que hei va haver un dels teus fills que se va desviure per donar a la seva mare de tan gran benefici; pero també veuran i recordaran al mateix temps que la seva mare va sobre premiar, les bones obres de son fill. Per aixó jo't felicito.

Peró tenguent tant bona virtut, com

I no hem de olvidar tots plegats, que més avall teu, hei ha una germana nostra que's diu Capdepera, que es molt industrial, i més avall encara su ran la vorera de la mar. banyantli sos peus, hei ha Calarrafada, poblet petit, habitat per pescadors, lloc de veraneig i de repòs; i els hem d'ajudar perquè d'una manera o altre rómpin els vincles que les subjeten i les tenen aïllades; perquè d'aquesta manera hei hagi més comunicació entre eis pobles germans, que hi serà millorant els medis de comunicació.

¿Me diu, amic Ferrer, que li expressi lo que senti sobre el tant transcendental fet de l'inauguració del ferrocarril?

Lo que jo sent, lo que jo pens se des-
prén de lo que ja duc escrit. Pens i sent
qui hei ha un exemple i uua llisó.

Un exemple el mos donà D. Rafael Blanes que fugint de la comoditat i del benestar que la seva posició li podria proporcionar, se desviu, treballa, pora el seu patrimoni en empreses que beneficien a la Patria, i heu fà amb un cor noble i una ànima pura plena d'entusiasme i d'amor, i aquesta fermesa en les seves resolucions es la causa de que pugui vencer tots els obstacles que en el camí que condueix a la consecució del seu ideal pugui trobar.

I la lliçó, la mos dona le consideració del goig que varen voure que experimentaven els pobles de San Llorenç, Son Carrió i Son Servera, el dia 29 de Mars dia de l'inauguració del tros de la línia Manacor-Son Servera; la mos donà Artà, la primera vègada que la màquina vá arribá a la seva estació; i la mos donaràn segurament els quatre pobles mentats, el dia de l'inauguració oficial de la nova línia Manacor-Artà.

I es que malgrat estar destruïts espiritualment per les lluites intestines que la política ha sembrades fent sempre obra negativa, escampant injustícies, criant odis i fomentant rencors entre l'humanitat. Aquesta conserva sanes ses llevós, i no necessita més, per donar fruits exquisits, que se sembri en

terrenos femats per l'amor, sent circular saba nova; destronant els personalismes i favoritismes, i entronisant l'imperi de la justícia, no necessita res més que hi haja homes de rectes judicis i de veritable moral cristiana que sàpi-guen despèrt r les energies dels pobles perque posades en moviment puguin donar bon rendiment; perque les peses de la maquinaria estan en bon estat, lo que no están ben combinades.

I tal volta sigui l'única manera de posar una barrera an aquesta onie rotja que a poc a poc invadeix tat el mon i que du camí de acabar en lo que tant ha costat a's homoz, la civilització.

Els pobles no serien dolents, si bons fossin els seus directors.

MIGUEL NEBOT.

1er de Juny de 1921.

* * *

Estamos de enhorabuena, y si el peldaño del progreso es una base para serlo también de cultura para nuestros pueblos, podremos congratularnos doblemente y enorgullecernos de nuestro adelanto.

ANTONIO SOLIVELLAS

Inauguració de trens a Mallorca

Es interessant baix del punt de vista històric conèixer les fetxes enque s'han inaugurat les diferents seccions del Ferrocarril.

Per aixó posam a continuació les que ja ha inaugurades la Companyia "Ferrocarriles de Mallorca."

Inca--24 Febrer 1875

Sineu--17 Febrer 1878

Sa Pobra--24 Octubre 1878

Manacor--19 Abril 1879

Felanitx--7 Octubre 1897

Lluchmajor--5 Octubre 19-16

Campos--28 Febrer 1917

Santanyí--21 Juny 1917

Son Servera--29 Mars 1921

Artá--16 Juny 1921

A la meva vila

en la inauguració del Ferro-carril

Ben volgut poble d'Artá:
avui me plau recordá
sovint, com tenc de costum,
qu'els meus pares t'habitaren,
i els meus uis aquí s'badaren
d'aquesta vida a la llum.

No hi vaig viure gaire estona;
m'en dugueren petitona,
com aucellet tret del niu;
més; amb a quina aiegría
desiara jo sentia:
«Hi anirem aquest estiu».

Mentres l'hora s'acostava
sembla que m'atormentava
de l'impaciencia el foc,
i com voltros pensareu
no deixava de dar creu
fins ocupar el meu lloc

dins l'antiga diligencia,
bressol de la paciencia
dels passatjers encistats
qu'els jonios entrepel-laven,
i desiara los mudaven
quant ja estaven enrèmpats.

Els sodracs i polsaguera,
recort, de la carretera,
i d'Algaida el vei hostal
qu'em dava tant aiegría
quant a camí mos sortia
amic, providencial.

La conversa alegre i franca,
l'aturada a Vilafranca
la més llarga a Manacor,
i del Coll l'aspre pujada
quant l'haviem doblegada
¡Si que s'aixamplava el cor!

De tant llare camí l'enuig
fugia, quant a Bellpuig
agoitant San Salvador
tot-hom esclamava. «¡Are!».
«Deu vos Salve Reina i Mare
nostra vida i nostro amor».

La senzillés i noblesa
de la vila, i l'escomesa
que mos feia en arribá
prou recort. Qui visitava
aquest poble, no es deixava
d'alabar la gent d'Artá.

Al contar les inclemencies
del acmí i las diligencies
mos contestaven es veis:
«Ell de vici vos queixau;
altre temps; si qu'era blau!
Noltros are som uns reis».

Reisi tot, era nua empresa
que a tot-hom feia peresa,
i aixó mos esplica cóm
tanta de gent sa moria
ben veia, i no coneixia
a Ciutat més que de nom.

Duran les llargues vetllades
a la llar enrevoltades,
com prou havien resat,
les notes amb la p'rima,
com si es tractás d'una llum
parlaven d'uná a Costat.

Somit sembla aquest història
de tants d'anys, que li m'agrada
com a cisellada té;
mes d'avui la gran diada,
encara que s'aciradi,
somit me pareix també.

Veritat o fantasia
es aquella hermosa via
qu'hem contemplant amb orgull,
i el túnel de boca oberta,
co a un mosire, sempre alerta
que la seva presa engull.

Com d'una mare gojosa
senten l'estreta amorosa,
els nens, de tant son plá,
aquets pobles com reus
los fa encara més germans
la via qu'els ha unit.

Gentil comarca etsisera
avansa, creix i prospera
ves sempre de bó a millor;
orbes sien tes ganades,
més no refues per rancies
les costums de l'avior.

No te falt endá vespra la
la corona ben resada
en família, com abans,
fassen-nós amants
l'escomesa del bon temps
en que tots erem germans.

Jo som l'hami glosadora
qu'et deix d'amor en penyora
los batecs de lo meu cor.
¿Quin fil no estima casava?
Així po ués, vila meva
d'arté més preuat tresor

En l'esclat de l'aiegría
a cada artanenc voldria
avui estrenyè sa ma,
i erit amb lo poble meu:
¡Visca la Mare Deu!
¡Visca la vila d'Artá!

MARGALIDA ESTELRICH

Per l'inauguració del Ferroearril

La llei es la mateixa per l'ho-
mo individualment considerat,
que p'el poble: el benefici rebut
demana agraïment, en justa cor-
respondencia.

I seria tenir ben mesquina idea

de la millora del ferrocarril que
Artá avui inaugura, creure que
poren esser expressió i satisfac-
ció complida d'agraïment l'es-
plendidesa d'unes festes i el tri-
but de popular homenatge que's
dedica a l'insigne patrici que's
estat l'ànima de l'empresa.

El benefici s'estima i s'agraïex
en veritat, quant qui l'ha rebut
se'n sab servir en forma que, ho-
norant a qui l'otorga, importa el
propri engrandiment.

Per aixó, en mig del entusias-
me i de l'aiegría, que umplen i
vessen del nostre cor d'artanenc,
no porem allunyar l'idea de l'o-
bligació i de la responsabilitat
que avui se contreu.

Fruir les comoditats que dona
el ferrocarril come medi de loco-
moció, es una ventatja que ten-
dría molt d'egoista, si al mateix
temps no fos aprofitat com ele-
ment de progrés per servir al no-
ble ideal del engrandiment del
poble.

Aquesta es, idó, l'obra que cal
emprende desd'avui, amb cons-
tant propòsit i amb perseverança
sensa mençaps; despertant acti-
vitats que fins ara han estades
dormides i que tendrán més fácil
desplegament amb l'ajuda del
nou element de progrés; fomen-
tant tota iniciativa que vaji en-
caminada al be comú, sense mi-
res d'estrets i raquities persona-
lismes; abrassats tots amb santa
germanor, come fills d'una me-
teixa Mare que a tots mos som-
riu i mos beneeix desd'el puig;
caminant amb firmesa per les ví-
es de la rectitut de la justícia,
encesos el cor i la voluntat del
amor a la patria, com la locomo-
tora puja les pendents de la vía i
arriba al terme del seu viatge,
sotmesa a la direcció dels rails i
empesa per la forsa que li ve del
foc que du dins les seues entra-
nyes.

¿Será així l'agraïment? ¿Será
aquesta la manera de corres-
pondre?

Tenim confiança en el nostre
poble, i aquesta confiança mos
fa sentir les afalagadures d'un
consolador i confortant optimis-
me.

Es presentiment. No es profe-
cia.

Vendrán dies d'obligada re-
cordança del aconeximent que

durant tants d'anys es estat l'objecte dels nostros anhels i dels nostros sospirs. Vendrán festes centenaries en que's commemorarà la ja llunyana inauguració del ferrocarril: se recordarán noms, se retreuran fets... se repetiran obsequis i homenatjes... i el poble, ple d'entusiasme, benirà la fetxa d'avui... I no creim enganyarnos si deim, que'l desplegament i l'esponera de la seua vida serán celebrais com un fet d'esplendorosa *transfiguració*.

SEBASTIÀ ESTEVA PVRE.

RECTOR DE LA SEU

16 Juny 1921

El triunfo de una voluntad

Defiriendo gustosísimo a la galante invitación del Director de LLEVANT que ha tenido la oportuna y acertada iniciativa de vestirse de gala publicando un número extraordinario para festejar la inauguración del ferro carril Manacor-Artá, modestamente, como cumple a todo hijo de esta villa y amante del progreso, aposrto mi grano de arena a tan meritisima labor.

En el reloj de la vida parece que ha sonado la hora de Artá. Lo que parecía un sueño se ha convertido en una hermosa realidad. Plumas más autorizadas glosarán lo que representa este importante y positivo adelanto, y el servicio inmenso que se ha prestado a Artá y a Mallorca con la construcción de esta línea férrea.

En la organización social moderna, en la revolución económica que agita la sociedad de nuestros días, es considerado como uno de los más urgentes problemas, cuya resolución tiene una influencia marcadísima en el resurgimiento de las energías de un pueblo, el de la extensión de su red ferroviaria. Los que leemos un poco sabemos, que nuestros esclarecidos hombres públicos, señores La Cierva y Cambó, que no suelen hacer las cosas a medias, atentos a la voz clamorosa y unánime de renovación que España demandaba, lo han hecho punto importante de su programa y bandera de sus propagandas y con esta significación han entrado en el Gabinete. ¿Qué extraño es que mi fraternal amigo Rafael Blanes, alma de recto temple, paladín esforzado de toda idea notable y generosa, que siente por el pueblo de sus mayores un cariño sin límites, presiento siempre el corazón en alto y pre-

dicando con el ejemplo, haya realizado un verdadero derroche de energías, consagrandolo casi toda su actividad y luchando sin desmayo hasta conseguir dotar a Artá de tan valioso medio de comunicación? Pues siempre he creído y sigo creyendo, que en un pueblo como el nuestro, que parece que tiene angulosas sus facultades, que hacemos tan poco y soñamos tanto, no se hubiera dado este paso de gigante sin la actuación de este incansable y benemérito ciudadano, que con esta obra ha aquilatado su verdadero mérito, se ha consagrado como un valor positivo, y al rendirle todos justo homenaje, no hacemos más que pagar una deuda de gratitud.

Y ojalá sea este acontecimiento el propulsor de una transformación en el modo de ser de Artá, que en vez de gestear estacionario, reciba una impulsión vigorosa, que le ponga a tono con los tiempos que corremos; ya que en la revisión de valores que se va operando, después de aquella lección de cosas que fué la guerra, es ley ineludible y fatal, el progresar o perecer.

J. JUAN GINARD

San Servera Junio 1921

Optimisme i Perseverancia

Es ric l'home actiu i perseverant, perquè pot vencer al temps, capital de la Naturalesa.

LLORENS GARCÍAS FONT

S'ria per mi violent susbreure-me a l'alegria que experimenta avuy el poble d'Artá i molt més encara no prende part en aquest acte d'homenaje al honorable patrici en Rafael Blanes Tolosa, amb motiu de la realització d'un projecte, que per el transtorn que du a la vida del poble, bé mereix el calificatiu de el més grandíols que han vist i pot ser veuran les generacions artanques.

Fa pocs mesos, abans de la inauguració del tros fins a San Servera, al parlar del ferrocarril encara mos pareixia que somíaven, i val aquí que de prompte s'opera en noltros un canvi. L'optimisme mos arrastra cap a la contemplació d'un fet, d'una realitat, conseguida per l'activitat i la perseverancia d'un home mogut per un ideal, l'i-

deal d'engrandiment del seu poble, empés per una forsa misteriosa, l'agrahiment profund i generós de fill, el qual, delirant per el qui li doná el ser vol acompanyarlo fins més enllà de la fossa.

L'activitat i l'agrahiment son una de les característiques d'En Blanes Tolosa, el qual, convensut com a bon cristià, de que l'home no viu unicament per si mateix sino també per el bé del altres, mos n'ha volgut donar una prova.

El seu treball *desinteressat* l'ha conduït de cap a l'èxit, perquè com diu el mateix Salvador: *Tot go que facis en el nom de Deu sirá ben fet*.

Per éll, répiga el nostre amic la més coral enhorabona. Per ell li restaran sempre agrahts tots els qui fugint de la materialitat dels nostres temps, voldrien que el poble estés saturat d'espiritualitat, de la sana espiritualitat que condueix a la perfecció.

I tu, poble d'Artá, pren d'aquest patrici el bell exemple de la perseverancia; amb ella trepitjarás tots els obstacles i la victòria sirá sempre l'hermosa conseqüencia.

Amb el ferrocarril, entres dins una nova edat. Camina, camina sense descans Sia aquesta diada la fita imborrable que senyali el teu progrés. Essent el ferrocarril tan bon element d'intercanvi, fet digne d'ell. Vulguis presentarte a vista del turista qui devallarà dins la monumental Estació, no com un poble millor que els altres de l'illa dorada, sino com un mirai que reflecti admiració per sa bellesa, per sa cultura, per sa bondat.

LLORENS GARCÍAS FONT

Problema resuelto

Un eminente orador sagrado (l'acorde), a la par que político profundo, decía en ocasión solemne: «El progreso de un pueblo está en razón directa con sus rápidas vías de comunicación».

Ahora bien; fundados nosotros en este que podemos llamar *axioma del progreso*, no tememos en afirmar la siguiente proposición: «Con la inauguración del ferrocarril Manacor-Artá, queda resuelto para este último pueblo el problema fundamental de su vida progresiva».

Este es, pues, a nuestro entender, el mejor elogio que podemos hacer de esta obra transcendentalísima para todos los intereses artanenses.

ANDRÉS CASELLAS PERO

Profecia

AN EL POBLE D'ARTÀ, AMB MOTIU DE LA INAUGURACIÓ DEL FERROCARRIL.

Artà! Vell poble rústic, de descendència mora,
reclòs dins una conca, voltada de turons...
Com un antic profeta, cap-baix, esperes l'hora,
de veure realitzades, tes seculars visions...

Digues, vell solitari, qu'has fet de ta nissaga?
Qu'has fet de tes donselles? ..Tos fills, hon son tos fills?
Recorda! Temps enrera, la sort fou aciaga...
La terra era infeconda, 'ls sembrats eren mustiys..

Llavò fou quant, opresos, tos fills t'abandonaren,
ercant millor fortuna d'allà d'allà la mar...
Tes filles, ay... tes filles, a la ciutat cercaren
el pa que dins cassea trobaren a faltar..

I l'un darrera l'altre, partiren els millors...
„-Adeu, deyen, monpare! Mos bons germans, adeu!
Adeu siau ma mare! "I, dominant els plors.
"-Fe honda, tu los deyes, fe bonda fillet meu..."

Ja fa molts d'anys qu'esperes; ja fa molts d'anys i encara
no n'has sabudes noves dels fills que mes volies...
Digues, vell solitari: fins quant ton cor de pare
ha d'està mut i orbe de fills i d'alegries?

Ja basta de miseries! Ja basta de cadenes!
Aixeca'l cap d'enterra i aixample lo teu pit...
Circoli sang novella per tes cansades venes
i per tes conques verges, ressoni lo teu crit...

Espolsa eixa apatía que't ferma i t'esclavisa!
Espolsa eixa modorra i mira a sol ixent...
L'aurora d'un nou dia tremola ja indecisa
i' sol de l'esperansa s'aixeca resplendent!

No ho sents? Per dins tes conques qu'ahí restauen mudes
avuy ressonen cants de goig i de victòria...
Recobra, vell profeta, les il·lusions perdudes!
Son ells!...tos fills, que tornen, sedents de vida i glòria.

Avant, poble de martirs i d'ànimes opreses!
Traballa amb fe i amb febre, comarca de Llevant!
Sía'l trespol que petjes, la font de tes riqueses,
I sia'l teu emblema: "Avant! Sempre endavant!"

Artà! Vell poble rústic, de descendència mora,
reclòs dins una conca, voltada de turons...
Desperta, visionari! Ja's arribada l'hora!
Ja prenen forma vera les teues il·lusions....!

M. LOPEZ I LULL.

LA NISSAGA

L'au llevantina me porta flairosament la gran novel·la; d'aquí a pocs dies ciularà la màquina de vapor, entre los pinars i les hortes; i les fondalades de l'artenenca serralada, reproduiran la veu del nou progrés!

A les hores—es ben probable—també jo sentiré siular les bates en les planures del *Ahmás* o en les fondalades de *Beni-Aròs*. No cal dir-artanenc-que reflorirà l'evocació, surgint més potent que'l perill, personificant i parlantme la veu de la niçaga.

El patricisme es qüestió d'estètica; i l'estètica té per natural fonament l'estètica de les lleis naturals, insubstituïbles, del ordre. Quant la llei del progrés avença, amb ses conquestes, dins un poble, mercès a l'empenta amorosa, desinteressada, de ses fills, vibra com una harmonia sobirana evocadora de l'estètica del patriotisme autèntic. Qui parlem de l'amor a una Patria gran, aborrint a la patria casolana, no entenem la veu del patriotisme. El patricisme es conseqüència al só i al moviment de l'aigua. Tirau una pedra sobre l'aigua de l'*Estany de sa Torre*; la força caurà tota sobre un punt determinat, espargintse després de cada onada, més ample i abundantment. L'amor també, perquè sia socialment feconda, cal que posi tota sa força sobre'l focolar i la vila nadiua, que serà el centre d'una sobirana expansió social; si es feconda dins la llar, serà feconda dins la vila, i de la vila s'expandirà'l só patriotisme, a las Illes benhaurada, a l'Espanya... sempre en cercles concèntrics, harmònics, victoriosos; tots los quals reberen el primer impuls i tota sa força, de la força coral de l'amor primera. Si mercès al progrés que despunta arriba a cosmopolitzar-se la nostra antiga Vila, que no minvi mai l'amor a la niçaga i a la llar, qu'es la font abundant del só i fecond patriotisme!

Les juvenívols nacions americanes, les velles ciutats de la France, les imperials de l'Alamania.... obrin d'en pinta a n'ample ses portes daurades a los laboriosos fills de la nostra niçaga, i aquets-es un fet històric-no s'obliden may de sa Vila. A més de quatre-cents anys arriba la coneixensa de l'arbre geneològic de la meua família dins Artà; altre tant podrán dir casi totes les famílies artanenques; aquesta es la terra que fecondaren amb sa amor els nostres, avis, la terra que guarda les despulles dels nostres antepassats; la nostra niçaga es antiga, es filla de l'avior daurada; cal que l'amor nostra sia feconda i sia perdurable. Los aventurers no's preocupen de la terra ahont naixeren, ni podrán entendre mai la veu del

Patriotisme inicial; los fills d'Artá a través de la vida, tendrem sempre la dolça esperança de deixar nostres despulles, amb les nostres avis, a l'ombra del Puig de San Salvador!.

— — —

Serrallades artanenques!. No vos alçau temerariament sobre la planura del mar. Puig de Sant Salvador que t'aixecas suament, pacíficament, com un munt de blat, en mitx de la feconda verdor de les hortes. En vostres cantells niven les àligues prendores de llarga volada. Si vos deixen, no vos obliden mai. Recorren cel i mar i terres llunyadanes, i a l'hora, tornan al niu, a l'antiga llar, més forts, més valents i més àligal.

— — —

No es Ulisses l'empenyidor del *monstre de foc*; es estada l'amor a la Vila; son els mateixos fills d'Artá; no hi ha que temer!.

Mes cal recordar la prudència del recel Obrém les portes de la Vila al Progrés més, ¡alerta - Germans!.

L'Eneïa nos dona oportunitatíssima; no oblidem l'ofrena grega del gran cavall d'artifici, i et a la ciutat gentil de Troia. Sens ella,

*tu series, Troia;
i tu torretgeries encara ara,
o alla ciutatella priameia!*

FRANCESC SUREDA (DE CAN TAFONA)

Tetuán—Maig de 1921

Record

A propòsit de la pròxima inauguració de la via-ferrea de Manacor a Artá i complint l'amistosa indicació de la Direcció del LLEVANT, li remet les presents notes per demostrar com anaven els nostros antepassats a Ciutat i la gran diferencia amb que, d'aquí endavant viatjarem, si Deu ho vol.

Quant era petitó, sentia contá que molts d'homes veis no havien estat mai a Ciutat i si algú s'atrevia a emprendre es camí se servia *des cavall de St. Francesc* per aná i venir de dita capital.

Com a fet extraordinari, es deya que el Senyor dels Olors D. Pere Francesc Font, tenia una mula molt caminant i que una vegada partint a la una de la matinada, aná a Ciutat, diná a ca sa mare que vivia an el carré de Sa Campana i d'allà a les 12 de la nit arribá altra volta, cap els Olors.

Això era en aquell temps una cosa mai vista; avui, heu fa qualsevol amb més comoditat i manco dobbés.

¡Com estaria Mallorca de camins i de fam! El meu padri me contava que l'any de 1828 estant ell en el llogaret de Cap de la Pedra, (no Capdepera com avui es diu malament) dues dones de la vila de Petra a peu i a demunt es cap, anaren a cercar i comprar blat per poder doná pa an els seus infantons.

Mes tarr, en l'any de sa fam de 1846. que sa barcelia de blat costava un dret d'or, Mestre Francesc Sallem ja feia viatges a Ciutat, empleant un mul, posant dos cous un a cada banda; es a dir, a la plollensina i d'aquesta manera feia es viatge mon estimadíssim pare i el seu cusi l'advocat i notable guitarrista D. Sebas á Caldentey que estudiaven en a uell temps i que Deu tenia en e cel.

L'an de 1861, partiren cap a Ciutat, di s un carro de parey amb un matalas damunt sa sola, des meu padri, l'amon Monserrat Lliteras de Son Catíu. Necessitaren tres dies per fé es camí d'anada i tres de venguda. Les mules eren de primera, però quedaren atascades a *Ses Basses* de Vilafranca i amb moltíssima dificultat pogueren continuar el viatge.

Els estudiants que tenien que anar a Palma per los anys de 1863 i 1864 empleaven el carro de Mestre Francesc Guixó i d'en Josep Josepet; passaven a mitja nit o sa dematinada p'els *Hostals d'Aigüda*. La posada tenia poques comoditats, una taula llarga i bruta; una guinaveta fermada a una cadena per evitar que la robassen i un o més cous frits amb oli que tenia molta saba i a dins un plat negre i bastant descuidat, les se menjaven.

Quant l'any 1867 vaig tenir que ingressar a Montisó (fins ara Institut General i Tècnic) surtiem amb una mala diligencia a les dues del capvespre, a les sis arribavem a Manacor, tenguem d'estar aturats fins a les dotze de la nit, que alia volta embarcavem en unes diligencies d'en Sureda o de l'amon Bernat Begó i el primer, qu'era un *sátropa*, quant mos tenia dedins, estrets,

tancava sa porta i deya: "Vos n'a-nireu cam a papes."

A l'ondemá demati a les 8 o a les 9 arribavem a Palma, morts de fret i de son.

No deixava de ser célebre sa competencia de diligencies entre la den Pau Correo i la de mestre Tomeu Mangol. El primer arribá an el punt de passar els viatgers de franc d'Artá a Manacor, i quant era an el Coil d'Artá, que tots havien de pujar a peu, los convidava a beure una copa d'aigordent i un rollet.

Aquest traji i aquests sufriments, dificultats cessaren en part, quant el ferrocarril arribá a Inca, perquè els més atrevits, qualca vegada anaven a dita vila per tenir sa satisfacció de viatjar una hora en ferrocarril, pero era més el disgust qu'el gust i sols s'obtingué gran benefici quant la línea va arribar a Manacor.

Antes i amb motiu de emprendre les obres aquestes D. Rafael Blanes Massanet vengué aquí acompanyat d'alguns de la Junta del Ferrocarril, convidant an els senyors a suscriure se prenguent accions a la Companya, pero o per falta de diners o poca fé en s'empresa, no va tenir éxit el viatge i foren molt pocs els qui afliuxaren la mosca, però apesar d'aquesta falta de civisme, s'extengué la via i venturosament arribá a Manacor el ferrocarril dia 19 d'abril de l'any 1879.

De lo molt qu'ha treballat D. Rafael Blanes Tolosa per dotá an aquest poble de ferrocarril, tots heu saben i no cap dupte que la nostra vila el téndrá eternament gravat adins el seu cor com a fill estimadíssim.

Ara es dia qu'arribi la locomotora amb ses autoritats, venguen festes, però alerta a estirar-se més qu'el llensol perquè ja's sap, se mostren es peus i després, nigu vol carregar amb so mort; i s'han de pagar els deutes i llavó vendrán les dificultats.

J. SANCHO LLITERAS

Artá 1.er Abril 1921

Ante la inauguración del ferrocarril de Artá doy ante todo gracias a Dios y a la Santísima Virgen de San Salvador por tan gran mejora, recuerdo el interés que en ella tenía mi padre y lamento no tenerle en estos momentos a mi lado juntamente con mi madre, mis hermanas Peironila e Isabel y demás seres queridos, (q. e. p. d.)

RAFAEL BLANES TOLOSA.

Al inaugurarse el ferrocarril de Manacer a Artá, siento que una vez más, se cumple la predicción de Stéphenson

El 27 de Septiembre de 1825, aun no hace cien años, se inauguró en el norte de Inglaterra, el primer ferrocarril que se dedicó al servicio de viajeros entre Stock ton y Darlington. Jorje Stéphenson el eminente ingeniero, que patrocinaba la citada línea decía. «Los caminos de hierro, reemplazarán bien pronto a los demás medios de transporte, y servirán lo mismo para el Rey, que para el último de sus vasa los; y no está lejos el tiempo, en que será al operario más ventajoso que ir a pié, marchar a su trabajo en camino de hierro; sin duda que habrá grandes dificultades que vencer, pero no es menos cierto, que vosotros veréis lo que acabo de predicaros y estoy de ello tan seguro, como de que vivimos ahora »

No se equivocaba el inventor de la primera locomotora (que merezca el nombre de tal) cuando indicaba que sería necesario vencer muchas dificultades. A la primera línea que se proyectó en 1817, el Gobierno puso muchos inconvenientes, y hasta cuatro años después, no se pudo empezar los trabajos; una vez que se obtuvo la autorización del Gobierno, era preciso entenderse con los propietarios de los terrenos, que debían atravesar; sin ninguna protección del Gobierno, casi todo el terreno pertenecía al duque de Cleveland y éste no consintió que la vía cruzase sus dominios, por temor a que los trenes alejasen la caza de sus bosques. Se hizo un gran rodeo, y la línea fué construida sin tocar los dominios del duque. No es posible explicar los terrores que inspiraron las primeras locomotoras a nuestros antepasados. Se aseguraba que serían imposibles los pastos, en las cercanías de las vías férreas; que los humos de las máquinas envenenarían los aires y serían causa de la muerte de los pájaros, que las chispas que se desprendían de las locomotoras incendiarían las casas y los campos. Llamaban visionarios a los hombres amantes del progreso que pretendían sustituir las diligencias y las postas, por los ferrocarriles. Se horrorizaban de que se alcanzaran con las locomotoras las velocidades de 16, 24 y aun 32 kilómetros por hora. No concebían que máquinas que a lo sumo pesaban ocho toneladas, lanzadas a estas que ellos llamaban grandes velocidades, pudieran circular sobre los railes sin destrozarlos, ni romperse ellas mismas.

o descarrilar. Los hombres sensatos contrariaban las aspiraciones de los hombres de génio; sin embargo la inauguración tuvo lugar, en medio de un concurso inmenso de espectadores.

La gran idea lanzada por el inventor se realizaba. La primera línea dedicada al transporte de viajeros a gran velocidad, fué la de Manchester a Liverpool. Dos años después en 1825, el primer ferrocarril de Londres a Birmingham, en 1840 es decir en ocho años escasos, se habían ya construido en Inglaterra 2400 kilómetros; 1200 en los Estados Unidos; 800 en Alemania y 440 en Francia. De dicha fecha data también en nuestro país, la impertación de los caminos de hierro, pues en dicho año, se concedió el ferrocarril de Madrid a Aranjuez, si bien el primero que se comenzó fué el de Barcelona a Mataró (23 kilómetros,) que se inauguró en 23 de Octubre de 1848.

El número de kilómetros aproximado de líneas férreas que existen en Europa, asciende a cerca de 350.000 kilómetros.

Ahora al inaugurar y extender este precioso elemento de civilización, a todos estos pueblos para mí tan queridos, justo es recordar el nombre de aquel inventor, que predijo que los demás medios de transporte, serían reemplazados por los caminos de hierro, en los pueblos civilizados.

JUAN CERDÓ

INGENIERO MILITAR

A LA VILA D'ARTÀ

Passava triomfant la locomotora
i la vall ressonava amb crit de desmai,
amb el sol resplandia en una adora
i boires formava el seu fum dins l'espai.

Artá, avui comences una nova vida
tots els qui t'estimen bé ho han de sentir
tots els qui sospiren perquè sis bella
poses l'esperança en el teu avenir.

Ara's teus productes tendran més
(sortida,
tes fills al contró donaran sos afany,
fábriques noves aumentarán ta vida
i més gran riquesa tendrás dins pocs
(anys.

Amb el ferrocarril que va amb flau-
(gerosa

esperits selectes te visitarán,
i nous trobadors ungits de ta bellesa
tes gracies, i glories pel mon, cantarán.

Tes maravellloses coves encantades,
serán admirades per molts més viatges,
bells palaus de marbre construïts per
(l'ides,
molta fama tenen, ara'n tindrán més

Mil enhorabones mereixes, bon po-
que los teus esforços has sabut juntar (ble
a una voluntat propulsora i noble
d'ànima patriota qu'ha sabut triomfar.

Tot cor mallorquí de goig avui s' (inflama
i per ta creixensa fa un vot fervent.
Tot bon Llevantí avui amb tú exclama:
¡Beneit sia en Blanes! ¡Benvingut es el (tren!

Francisca Catany

Son Carrió 4 juny 1921

A LA MARE DE DEU DE
SAN SALVADOR

Fins ara, Verge de Sant Salvador, i Mare nostra, extenguent la dolsa mirada maternal a tot lo que ateny el vostre trono protector, que se destaca sobre el capçal de montanyes que guaiten an els remots fondals de tramontana, guarnides de l'auster i etern ramatge dels pins, oliveres i alsines; contemplaveu aquells riallers ametlerars i horts, els fresquívols prats, els uberrims figuerals, al entorn de alegres pujols, i solcats per camins i carreteres, en la blancor de les quals formiguetjaven lentament els conradors i ses bísties i carros.

Baix d'un sol amorós brostava l'anyada, al só de aquelles llargues tonades que endolcien el treball, i que arribaven fins an el vostre casal de pau, duites per amics oratjes i mesclades amb les veus de l'auccellada.

I su-allà baix la vila, i la vostra fillada, cantant i sufrint, treballant i divertintse, amb los ulls girats a Vos.

Ara, ¡Oh Verge Santíssima! una nova activitat vé a juntarse amb les velles; rebem l'abrac amigable d'altres cultures: Un novell crit vibrará esqueixant el tranquil espai del nostre terme; un regueró de fum blanc, ratxant la pacífica verdor dels nostros camps, senyalará un nou camí de progrés i riquesa; el fener i ràpid convoy, remenant i espolsant el pererès i rutinari traji, mos durá altres manifestacions de vida.

Sí tot baix de la vostra benedició. Lo vell i lo nou cau en dins el matern agombolament que sempre mos heu dispensat.

No permeteu que el nou vehícol sí portador de febres estranyes i indefinides, de exòtiques i malaltisses gaubances, d'idees nascudes de cervells desconcertats i anormals.

Venga sí més salut, més riquesa i benestar, més llum i energia, més cultura a les costums, més perfecció social, més bellesa a les nostres morades, més intensitat a totes les activitats. Però tot dins el concert de les lleis divines; dins el bon sentit cristià que, rebut del cel, forma el fons del nostre viure, i que se avé tan bé amb l'harmonia de la naturalesa; dins el virginal perfum que derramau. ¡Oh Puríssima Reina del nostre poble! per tot arreu, i que cria amor pur, autoritat, respecte, laboriositat, desinterés i tota virtut que endolceix les energies i activitats i les fa sanitoses i fruïteres pe'l bé.

F. ESTEVA BLANES PVRE,

4 Juny 1921

¡¡AVANT!!

A D. RAFAEL BLANES, AMB MOTIU DE L'INAUGURACIO DEL TREN A ARTÁ.

Lo que fou un somni, bell somni ideal, lo que no més era projecte atrevit ja es un fet real.

¿Qui ha duita a bon terme l'obra colosal?

La constancia invicte d'un patrici ardit que pel nostre poble treballa amb dalit.

La seua memoria per sempre viurá fulgurant de gloria

dins la nostra historia,
dins la nostra vila volguda d'Artá.

Apar que tot vibra de joia: les prades,
horts i torrenteres de les encontrades
rients i florides del nostre terror
uberrim verger,
que's bada al bell mitx d'altesserrala-
(des.

Com una riuada, p'e de seny, avansa
i creix tu que fores mon breçol nadiu:
que la fe dels avis el don tremp i briu
—poble amb fe robusta lo que vol al-
(cansa.—

Amb esment i cura
guarda a tota ultransa,
com herència pura,
com prenat tresor,
que amb l'argent no's compra, que val
(més que l'or
les tradicions

¡Fet gran! més no oblidis les velles can-
(cons

* d'antigó embaumades;
que ressonin sempre per valls i turons
aquelles senzilles, populars tonades
de tes candoroses, fresques codolades,
maselles de saba, de saba esclatant...

Son un troç de patria, son un troç de
(cel,
sang de la sang nostra, dolces com la
(mel
que anyorança hem duen de mon
(temps d'infant.

FRA GABRIEL TONS T. O. R.

¡¡Ja tenim es ferrocarril!!

Tant com s'es anat acostant a Artá es caní de ferro, han arribat al nostre poble fortes i contínues onades d'entusiasme, qui, de cada día mes grosses, desinteresades y nobles, despertan tots els elements artanencs de la secular i obligada apatia en que dormian.

¡Ja tenim es ferrocarril! exclaman tots amb alegría inmensa, amb una satisfacció propia del qui se complau amb lo que ja pasa actualment; amb so plaer del qui endevina l'engrandiment que espera el gran be de que disfruta.

¡Ja tenim es ferrocarril! me diuen tots els que trob. I, uniat an es ferrocarril s'esperansa d'un pròxim resurgiment, uns me parlen de carrés nous y de places també noves; altres projecten amples vies de comunicació qui servescan de passeig y unescan en línea recta o gracio-

sament endulada les carreteres de Sta. Margalida Manacor. Son Servera y Capdepera. Hi ha qui espera un tranvia que vaja a Capdepera y a ses Coves. No falta tampoc qui somia amples y espaloses locals per escoles, qui prou falta fan. Sent amics del art qui voldrien veure fonts artísticas y monumentals qui embellessen els nostros carrés amb la riquesa d'algo que deu mos ha regalada; y els entusiastes del nostre gloriós passat ja se gos-en, com si estiguessin acobats, davant els monuments que esperan aixecar als grans personatges històrics de la nostra bella terra, qui per les seves virtuts e influència cristiana y social mereixen esser admirats e imitats, tant per los presents, com per les generacions futures.

Tots els bons artanencs voldrien que fos la més hermosa de Mallorca la nostra línia ara amagada vi a la vila d'Artá qui s'alça airosa dins un camp el més variat y de garrida perspectiva, favorita pel Creador en ses gracioses muntanyes qui l'enrevoltan y pel devot y bellíssim santuari de San Salvador desde ont la Mare de Deu vigila y protegeix amb maternal cuidat el poble que ha vist neixer y créixer a baix de sos peus, al poble qui de de la seva infancia se gloria amb sant orgull de esser devot de la Mare de Deu de San Salvador.

Mirau doncs com l'actual millera del ferrocarril ve a ser com un preciós anell qui uneix la futura grandesa del poble amb son gloriós passat.

Amb sa venguda del ferrocarril la vila d'Artá se sent reanimada. Reverdeix dins sos fils l'esperit gran y nobilíssim dels gloriosos avis qui, al mateix temps que la dignifica la fa capás d'un futur engrandiment moral y material.

Aquest engrandiment vendrá de vefas. A poc a poc arribarán a esser realitats ses milleres qui avuy nos pareixen bonas quimeres. El poble prosperará, no me cap dubta; prosperará molt, sí, allunyat de s'impiedad mare de vils y xeres egoismes contraris a s'esperit cristià, s'inspira en la verdadera caritat en Deu y amor al proïsme en que se distingiren els nostros cristians majós devots de la Verge Santíssima y de son amat Ninet.

Cuant s'egoisme s'entronisa dins un poble malgasta ses energies dels de d'amunt, inutilisa ses dels qui están a baix, encen odís per tot arreu y no fa, ni permet que els altres fassen res de positiu; se seva o'l ra es destrucció y extermini.

Al contrari, sa caritat cristiana, generosa com el Mestre qui la mos va ensenyar, sacrifica ses propies conveniencies en es be dels altres

suma ses forses populars, no té impossibles; realisa els projectes mes grans; obra vertadés miracles

El ferrocarril de que avuy nos gloriám no es el resultat del egoisme no. Es el fruit de s'esperit cristiá; fecont perque es dessinteressat y de sacrifici, de que han donat proves els qui son s'anima de tan excel·lent millora; de s'esperit que nos deixaren com a riquíssima heretat els nostros piadosos pares.

Els l'adquiriren mediant la devoció a la Mare de Deu.

Noltros el conservarem per la nostra gloria, per la futuro grandesa de nostra vila y bon nom dels nostros avis, si, com a bons artanens, no perdem de vista el *Puig de Sant Salvador*.

FRA FRANCESC FORNÉS T. R.

oo

Rafael Blanes y el ferrocarril

Mientras un pueblo—nuestro pueblo—, siguiendo una rutina de medio siglo, dormitaba soñando en que la ola invasora de la civilización le traería el ferrocarril que necesitaba para redimirse de la cautividad, Rafael Blanes y Tolosa rumiaba, en la soia compañía de si mismo, la manera de inventar una porción de cosas que eran previamente indispensables para llevar a la materialidad de lo tangible lo que en la colectividad era ensueño milagrero, y en él era un Ideal vivo de toda la existencia.

Llegó un momento propicio, y Rafael Blanes fué sacando del caos de nuestra apatía, solidaridad para el esfuerzo, sinergia colectiva, afiliación a su ideal, acatamiento a una voluntad directora, reconocimiento de un prestigio, canalización de la anarquía espiritual, entusiasmo, que eran las cosas que hacían falta para emprender la escabrosa ruta. Y de un pueblo donde cada hombre era un reino de Taifa, hizo una República de Platón.

¿Cómo pudo, desde el principio, ponerse Rafael Blanes en condiciones de partir con rumbo a las Islas Afortunadas, y regresar luego a este pueblo montado en una locomotora?... ¿Cómo fué descubierta la gravitación universal? ¿cómo fué erigido el Templo de Jerusalén? ¿co-

mo se llegó a compilar la *Summa theologica*? ¿cómo fué escrito el *Fuusto*?... Salvando diferencias de especie y de categoría, en el fondo de toda empresa humana, laten, con mayor o menor fuerza, pero inmutables y eternas en su esencia, las leyes de la vida. Y la respuesta de Newton a los que le preguntaban cómo había podido descubrir sus leyes inmortales, es una fórmula perenne, que, en nuestra vida corriente y moliente, podría explicar, en pocas palabras, la génesis psicológica de muchas acciones meritorias: pensando en ellas constantemente»...

Rafael Blanes pensaba firmemente, intensamente, constantemente en el tren. Y de aquel pensamiento *verdadero*, tan *pensado*, tan vivido, que era alta tensión espiritual de todas las horas, y continuamente forcejeaba con arrestos de niño rebelde, para dejar su anímica mazmorra, y colocarse en medio del espacio, ha surgido la realidad espléndida de nuestro ferrocarril: de aquel pensamiento, y también de la simpatía, de la sencillez, de la franca cordialidad de Rafael Blanes, de su innata propensión a considerar a todos los hombres, a distinguirlos por igual, a medirles a todos por el mismo rasero; que es como si dijéramos de la paradoja del dominio, en virtud de la cual el perfecto dominador es, a su vez, el perfecto dominado.

La perseverancia y la simpatía han sido la varilla mágica que ha hecho brotar agua de la peña de Horeb, y que acaba de constituir, entre nosotros, una muy interesante lección de cosas, conocida, de siempre en el mundo de la actividad, recordada hace más de un siglo por Napoleón, cuando decía que «la palabra *imposible* es una palabra vacía de sentido, que sólo se encuentra en el diccionario de los tontos».

JOSÉ SUREDA Y MASSANET

Quién lo creyera

Y a la verdad, si un día nuestros abuelos hubiesen visto en el horizonte del porvenir, esa máquina de

hierro que con su penacho de humo va deslizándose velozmente sobre los rieles ingeniosamente preparados por los obreros, y atravesando llanuras, montañas, ríos y abismos, pone en comunicación pueblos y ciudades, ¿quién duda que para ellos hubiera sido una visión imaginaria, un sueño irrealizable? No obstante aquella ilusión y aquel ensueño que tener pudieran nuestros antepasados, hoy es una verdadera realidad; realidad que ha prestado servicios sin cuento a todo el mundo civilizado; realidad que ha servido al hombre como de alas monstruosas para que volara con toda rapidez y sin obstráculo alguno sobre el dilatado campo del progreso.

Efectivamente, el ferrocarril es el símbolo hermoso del progreso. Y habrá tal vez pueblo alguno civilizado que no sea de él verdadero amante?

Quien duda que no, por eso nosotros podemos estar completamente satisfechos y sumamente orgullosos por haber estrechado amigablemente la mano a ese glorioso compatriota, el progreso, haciendo que entrara triunfalmente en nuestro pueblo esa máquina de fuego, cuyo vibrante y sonoro silbido anuncia todos los días su feliz llegada.

Y nuestros padres, y nuestros ancianos hondamente impresionados al contemplar este acontecimiento tan grande cuyo recuerdo no se borrará nunca de nuestra memoria, no han podido menos de exclamar: *Quién lo creyera*.

Y en efecto, nadie iba a creer, dadas las dificultades que se presentaban al paso, que llegara a realizarse este hermoso y laudable proyecto, pero al fin se realizó, gracias a los heroicos esfuerzos de nuestro amado paisano D. Rafael Blanes Tolosa, alma y promotor de esta aplaudible e inmortal obra, quien ha trabajado con ahinco y denuedo hasta ver plenamente satisfechos y cumplidos sus deseos.

Pueblo de Artá, reconoce al que te quiere bien y desea vivamente tu prosperidad y bienandanza consagrando estos hermosos días de fiesta tomando parte activa en todos los actos cívicos y religiosos que van a realizarse.

FR. MATEO AMORÓS

Pé s inauguració d'es Ferro- carril d'Artá

*• I mos dū amb comoana
amb una fua pasmosa
es tren d'En Blanes Tolosa
en quatre hores a Ciutatf.*

(1) Així de nines, feren es primers viatges a Ciutat ses ties avies de D.ª Juana d'ets Olós, i m'ho contaren moltes coses.

«¡Formigué formigueret,
mès dret qu'una canya fella,
d'Artà avansat centinel·la ..
per mi ja pots està dret—»

Espinilla

Revelació

I amb el va-i-vé, circula la vida. Pobles aïllats, nodrits de vida milenària, revindran-potser-com planta vora carretera d'aigües, i s'espandiran en bellesa de nova ufana i d'abundosa fruita.

Però suspirem p'el trobador
qui, a só de flauta o mandolina,
ha de cantar encara ses gracies
i son bon aire.

SALVADOR GALMÉS

juny de 1921

Aquest periòdic està subjecte a censura esglesiàstica.

HACIA EL PROGRESO

Con insistencia me pide el ilustrado amigo Ferrer unas líneas para el número extraordinario de LLEVANT, y ¿qué hacer ante su amable y reiterado requerimiento que me pone en invencible apuro, por lo indocto de mi pluma, para satisfacer el deseo del buen amigo que infatigable multiplica sus esfuerzos para que, como monumento o perenne, quede grabado en la memoria de los tiempos, hecho tan memorable para el pueblo de Artá, como es el de la inauguración de la vía férrea?

Acceder a su amable ruego y a vuelo
pluma, ahí van esos desilvanados en-
glones.

Artá despierta de su letargo, y, gracias al esfuerzo de su hijo predilecto D. Rafael Blanes To osa que elemento de poderosos compañeros le dijo «levántate y anda» y desperceza sus energías y hucha a an lado los arcañs, molestos y perezosos medios de comunicaci3n y se abre una vía férrea, inaugurando así una nueva era merced a la que se multiplicará su actividad adquiriendo las condiciones de rapidez, exactitud, perfeccionamiento y economía que caracterizan esos medios de transporte, elevándose al nivel de los pueblos que gozan de este beneficio del progreso y poniéndose en relación directa con ellos en el extremo de uno de los tentáculos de ese gran celafópodo que constituye la red de ferrocarriles.

Si en cada uno de los pueblos de España surgiera, como ha surgido en Artá, un hombre de temple activo y amante de su tierra, no se haría nuestra nación en uno de los lugares más inferiores comparado con las demás naciones europeas con respecto a vías férreas, pues así como su promedio de ferrocarriles no pasa de 235 km. por cada 1000 km (en Bélgica su promedio es de 160, en Inglaterra de 120, en Alemania antes de la guerra era de 100, en Francia de 86 y en Italia de 56, se elevaría en proporción y con ella su riqueza material.

Ello se pone de manifiesto fijándose únicamente en las industrias siderúrgicas y explotaciones carboníferas de nuestra nación, que se ampliarían e intensificarían si la Ley de ferrocarriles secundarios de 22 de Julio de 1912 obtuviera en la práctica completo desarrollo, pues se redimiría de la humillante contradicción de ser nuestra economía nacional la que más hierro produce y la que menos fabrica.

Nuestras minas de hierro producen anualmente 12 millones de toneladas de mineral, de las que exportamos 9 millones que nos rinden 112 millones de pts. y a cambio de esta exportación compramos al extranjero 168.000 toneladas de hierro elaborado por el que pagamos 132 millones de ptas. Si nuestra metalurgia, que sería más floreciente con mayores medios de comunica-

ción, e'abrara los 9 millones de toneladas que exportamos, obtendríamos en nuestra balanza económica, de 800 a 1000 millones de ptas. más al año.

Más trascendental sería la acción vivificadora respecto de las explotaciones carboníferas, pues el consumo de carbón mineral que durante el decenio de 1900 a 1910 acusó un aumento de 250 000 toneladas, se duplicaría rápidamente con la mayor difusión de los transportes ferroviarios. Y así podría ser redimido el tráfico de 75 millones de ptas. oro, que anualmente pagamos al extranjero para adquirir dos millones de toneladas de carbón, que pueden producir nuestras minas, pero que no pueden transportarse a los centros de consumo por falta de medios suficientes y por eso no las producen.

Es pues un hecho natural que el pueblo de Artá se vista de gala y exteriorice su entusiasmo al inaugurar su línea férrea, porque además de aportar con ello su grano de arena al progreso nacional, se e inicia de su secular medio de comunicación relegándolo en segundo lugar para obtener las ventajas del progresivo de las vías férreas, vislumbra así en horizonte no lejano una era de mayor prosperidad y riqueza con el mejor acceso de sus productos agrícolas a los grandes mercados y con el más rápido y más frecuente contacto con los centros comerciales, fuentes de riqueza y actividad mercantil.

L. PASCUAL.

UN SOMIT VER

Jo que estich avesat a mirar Artá desde Ciutat, perquè casi may el puch veure de més aprop, he seguit amb alegria tota millora que afeuràs el camí per anar a n'aquella terra benehida, que sempre he anyorat.

Anar a Artá amb una volada ha estat sempre el somit de tots els artanenes que n'estam fora

Ydo bé, lo que tota la vida
havem somiat ho tenim ara de
bons de veres: un camí de ferro
que ja arriba a Artá i un cavall
de foch que mos hi du amb
una tirada.

FRANSESC DE P. MASSANET

FERROCARRIL

Beneficios—Gratitud

Artanenses: Palabras quisiera encontrar de gratitud y de reconocimiento, en nombre de todo el vecindario, frases serenas que reflejaran el afecto y simpatía hacia mi primo Rafael Blanes. Tolia por su gigante labor realizada quisiera en fórmulas concretas expresara el valor social y económico de sus empeños, coronados hoy por el más lisonjero éxito.

La protección de la providencia de Nuestra Virgen del Salvador bien manifiesta está para el organizador de tan magna obra, que venciendo las mil dificultades e imponiéndose sacrificios sin cuento, en beneficio de los demás, después de un trabajo árduo, de una actividad sin límites ha conseguido la realización de uno de sus más grandes y más bellos ideales beneficiando con ello a nuestro Artá y por consiguiente a todos nosotros, extendiéndonos su bienhechora influencia porque es cristiano y noble y por lo mismo lleno de caridad y misericordia para con todos.

Dice un autor español que no es posible alzar un país a un potencial más elevado sino mediante eficiente movilización de sus recursos naturales, y esto pleno acionar resultará tan solo practicable sobre la base de un sistema perfecto de circulación interior. De pueblos insensatos dignos de la tutela extranjera es no perseguir con avaricia y vida sin reposo la máxima expansión viable. La intensidad circulatoria es condición indispensable de la robustez mayor de un pueblo. Y permitidme algún detalle sobre los beneficios derivados de la construcción de nuestro ferrocarril que conviene tengamos muy en cuenta: 1.ª Relaciones más frecuentes, más rápidas, más económicas entre los pueblos de la Isla con gran beneficio para la agricultura. 2.ª Desarrollo del comercio y de la industria. 3.ª Supresión casi completa del costoso transporte por carros etc. de las materias pesadas y voluminosas. 4.ª Reducción del precio de todos los artículos de consumo vendidos a su destino, harinas, azúcar, carbón, caí, abonos, con gran ventaja para el público. 5.ª Establecimiento de industrias nuevas donde no las hubiere todavía, trabajo asegurado a los obreros. 6.ª Rabaja sensible de los gastos de entretenimiento de las carreteras. 7.ª Economías proporcionadas al Estado por este último concepto y además por la supresión de numerosos servicios de correos. Además el transporte ferroviario es un estimulante para la producción y el consumo. El Ferro-carril crea cultura y riqueza, nivela los precios en el sentido de permitir un descenso máximo al facilitar la concurrencia al mercado de productores, disminuyendo los precios de transporte; agranda poderosamente

la capacidad de consumo, siendo con ello imposible, ni la anemia en unos puntos ni la congestión en otros, ya que se establece un sistema circulatorio perfectamente organizado en donde las carreteras y los caminos vecinales actúan de vasos capilares y las vías férrreas de venas y arterias.

Por último, el ferrocarril es un instrumento de trabajo y como tal susceptible de crear riqueza.

Esta es someramente esbozada la magna y trascendental obra llevada a cabo por nuestro gran patricio Blanes Tolosa. Todos los de Artá le debemos eterna gratitud.

R. Q. BLANES.

El ferrocarril de Artá

Ja ha arribat el dia suspirat de veure entrar per primera vegada an el nostre poble la màquina del ferrocarril.

Aquest fet serà memorable dins l'història de la nostra vila; aqueix dia sembla que el poble d'Artá hagi d'entrar dins una vida nova, dins un nou ambient ab motiu de l'inauguració del camí de ferro que l'ha de posar ab relació directa e immediata ab els altres pobles de la nostra Roqueta.

Però aqueix fet anirà sempre unit al recort d'un fill predilecte del nostre poble, perquè per ell ha treballat, per ell s'ha sacrificat sempre, per la seva cultura per el seu progrés, solventant una o mil vegades totes quantes dificultats s'han oposades per dur a felis terme una empresa tan noble i patriòtica.

Per lo tant es precis que noltros artanencs siguem agraïts an el gran patrici D. Rafel Blanes ja que ell ha sigut el destinat per Deu per dur a terme el projecte que va concebre aquell altre benemèrit del nostre poble D. Rafel (a. c. s.) que sabé deportar en son fill l'entusiasme per aqueixa obra saltant molt d'obstacles, passant molts barranchs i arribant molt lluny sense cansar-se gaire.

Es que aqueix projecte ha crescut sempre a la sombra de nostra Patrona la Mare de Deu de S. Salvador i per això ella es la primera a qui després de Deu se dona les gracies. A Ella les hi dona son autor i juntament ab ell tot el poble. Per lo tant, fills d'Artá volem que el nostre poble prosperi, volem que el nostre poble sia entusiasta per les coses de Deu i per les coses de nostre patria no perdem mai de vista el puig de S. Salvador.

Com a bon patriota i el mes hu-

mil dels fills d'Artá felicit ab tot l'entusiasme possible al gran patrici D. Rafel Blanes i a tot el poble en general i al mateix temps preg a Deu i la Verge de S. Salvador que aqueix entusiasme que reina are dins el nostre poble ab motiu de l'inauguració del ferrocarril sia al principi d'una vida nova, d'una vida de prosperitat moral i material d'una vida de civilització i cultura que es lo que constitueix sa grandesa d'un poble.

Nr. S. LLINÁS.

El P. Llinás es mort!

Just acabat de compondre el passat article i a punt de posar-lo a la premsa el telegraf mos anuncia la tan trista com inesperada noticia de haver mort son autor el Rt. P. Sebastià Llinás.

El sentiment que mos ha causat tal noticia, que correspon a la íntima amistat que mos unia mos fa un núu al cor i mos priva de lligar idees i expressar el dol que sentim.

Baixa a la tomba a l'edat de trenta anys, quant tant i tant se podia esperar encara de son caràcter actiu i perseverant. Sa curta vida es estada plena de treball i de virtut.

Deu l'haja premiat amb la santa gloria i sa familia i l'Orda franciscana rebiguen la més fonda expressió del nostre condol.

Predicmbul de festa

Solemne entrada del Sr Rector

El qui es estat durants pocs mesos i per circumstancies especialissimes Económe de aquesta vila el Rt D. Juan Rubí es estat anomanat Rector de la nostra Parroquia.

Ahir, dia 15 feu la seua solemne entrada.

A les 7 del vespre anunciaren les campanes amb fortes repicades qu'arribava i les autoritats, plana major del poble i una gran gentada acudí a la *Carreterra nova* a rebre-lo.

Alguns automòbils anaren a es perar-lo a Sant Llorens des Cardessar, el de D. Josep Carnicer, el de D. Pere Amorós, el de D. Pere Moragues i el de D. Mateu Amorós,

amb el qual vengué. L'acompanya ven el M. I. Sr. D. Antoni Sancho Canonge, Rector de Alaró i de Sant Llorens, el Regent de la Parroquia de St. Juan i altres que sentim no recordar.

Ab acords de la Banda de D. Antoni Gili se dirigí a la Parroquia acompanyat del poble aont amb les cerimonies acostumades prengué possessori del càrreg, i se conta un Te Deum.

Després a la sacristia se servi un esplèndid refec.

Rébega l'enhorabona més coral i Deu el mos conservi mols d'anys

LLISTA

de subscriptors per les festes de l'inauguració del ferrocarril d'Artá.

Ptas

Suma anterior	8250'00
D. Pere J. Font De sa Caseta	5'00
» Juan Ginart Son Fuya	10'00
» Valentí Massanet Terrés	50'00
» Antoni Vaquer Ray	10'00
» Rafel Sancho Coll	25'00
» Llaneras Germans Murtes	25'00
» Antoni Ferrer Blanc	20'00
» Francesc Fortesa Pere Andreu	5'00
» Pere Vaquer Ray	30'00
» Antoni Vicens Jan	10'00
» Pere Fortesa Pere Andreu	10'00
» Miquel Bonnin Guixó	5'00
» Francesc Nicolau Forné d'en Beca	25'00
» Juan Amorós Sopa, fuy	10'00
» Jaume Cabré Cabré	10'00
» Bartomeu Sancho Garreta	75'00
» Bartomeu Ferrer Café Murtá	3'00
» Jaume Nadal De Sos Llulls	10'00
D. ^a Catalina Garau Tiroso	10'00
» Elnor Fuster Eloya	1'00
» Fca. Bonnin	1'00
D. Miquel Mangol Flaquer	5'00
» Francesc Sard (a) Sard	25'00
» Guillem Blanes (a) Patró	100'00
» Antoni Sard Blanes (a) Garriga	150'00
» Gabriel Moyá (a) Tesá	30'00
» Cristófol Llitas (a) Recuit	25'00
» Nicolau Casellas (a) Garameu	20'00
» Sebastià Feliu	150'00
D. ^a Andrea Valentini	25'00
» Francesc Blanes de Lares	150'00
» Miquel Sastre Cotxer de Can Blanes	5'00
D. ^a Margalida Gayá criada de id.	2'00
» Antonina Vaquer id.	2'00
» Antonina Llitas id.	2'00
D. Tomás Blanes (a) Patró	100'00

Suma.

9341'00

(Continuará)

SE VEN EN BONES CONDICIONS UN ESTABLIMENT D'IMPORTANCIA

Informaràn en aquesta Administració.

GRANDES ALMACENES San José

^{DE}
Vda. Ignacio Figuerola

¡HOY, COMO NADIE!

detalla en precios, esta casa, todas las

GRANDES NOVEDADES

Únicos almacenes que tienen en grandes existencias

**TODO LO QUE SE REQUIERE PARA
VESTIR Y CALZAR**

y que venden más barato que nadie

Teléfono 217

I

Precio fijo

ESTA CASA NO TIENE SUCURSALES

La Fonda Randa, de Esteva

Carré de Palma, 48—ARTA

S'ES OBERTA FA POC. TOT ES NOU
I LLAMPANT. SERVICI ESMERADISSIM

Prontitut

SEGUREDAT I ECONOMIA

Ensaimades i panets

En lloc se torben millós que a la

PANADERIA Victoria

ES FORN NOU

D'EN

Miquel Roca Castell

A sa botiga hei trobareu sempre pans, panets,
galletes, bescuits, rollets, i tota casta de pasticeria

TAMBE SE SRVEIX A DOMICILI

Netedat, prontitut i economia

DESPAIG Carrer de Palma 3 bis. ARTA

¡¡UEP!!

A més bon preu que ningú compra carros
carretons en qualsevol estat estiguen mestre

Gabriel Carrió

(a) FUYA DES **QUATRE CANTONS**

Gran establiment d'en **Miquel Garau** Centro, 3-Artá

Sempre, Sempre, derrerès novedats en MERCERIA ● Extens surtit de PERFUMERIA

COLMADO

AMB CONSERVES DE TOTA CASTA

Representant dels licors de la casa MORENO amb el seu acreditat

Anís Miramar

Máquinas de cusi SINGER al contat i a pagues

No deixeu de visitar-lo amb la seguredat de que quedareu amb ganes de tornar-hi